

Handbok i svenska språket

Handbok i svenska språket är en rik källa att ösa ur för alla de språkliga momenten i svenska 1–3. Här finns sammanfattande genomgångar av t.ex. studieteknik, ordkunskap, muntlig och skriftlig egenproduktion, stilanalys och retorik. De rikliga mängden praktiska övningar med facit underlättar för självständiga studier.

PROVLEKTION: ATT SKRIVA ETT REFERAT I FYRA STEG

Provlektion

Följande provlektion består ett kapitel ur *Handbok i svenska språket* om referatteknik. Med hjälp av exempel, tumregler och tillämpningsövningar presenteras dessa fyra steg:

1. förkorta texten
2. skriv med egna ord
3. var saklig
4. använd källor.

Lektionen består av:

- Kapitel 26 ur *Handbok i svenska språket*
- Utdrag ur *Handbok i svenska språket – facit*

Så här arbetar du med provlektionen:

1. **Kopiera** sidorna 182–187. Förbered för att **visa facit med projektor**, eller kopiera separat. Ta med några **morgontidningar** till lektionen.
2. Dela ut sidorna 182–187. Läs texten på sidorna 182–183 tillsammans. Diskutera texttypen *referat* utifrån frågor som: *När refererar du något i din vardag* (även i samtal)*?*, *Varför är det bra att kunna förkorta en text?, I vilka sammanhang läser vi referat?*
3. Låt eleverna göra uppgift 1 och 2, gärna i par. Till uppgift 1 finns förslag på svar i facit, som du kan visa när de är klara.
4. Diskutera utmaningen på sidan 184: *Varför blir det fel om man inte använder egna ord?, Varför blir det fel om man inte är saklig?*
5. Låt eleverna göra uppgift 3. Be ett par elever dela med sig av sina lösningar till gruppen, så att alla får höra några olika lösningsförslag. Visa även förslaget i facit. *Vilket referat sammanfattar texten bäst? Varför?*
6. Resten av kapitlet kan vara hemuppgift till nästa gång: läsa om källhänvisning, referatmarkeringar och citatteknik, samt göra uppgift 4 och 5.

26 » REFERAT

Att referera är att återge *huvudinnehållet* i något. Referat möter vi varje dag på tv, på internet, i radio och tidningar. Tänk bara på nyhetsprogrammen. Där är vartenda inslag ett referat, t.o.m. vädret. Alla referat återger bara det viktigaste, resten sorteras bort. Att referera är alltså att både *välja ut* och *välja bort*. När vi gör ett referat gör vi i grund och botten precis samma sak som när vi äter kyckling!

Det är framför allt fyra saker man ska göra så fort man refererar:

1. att *korta ned texten* genom att välja ut det viktigaste,
2. att skriva *med egna ord*,
3. att vara *saklig och opartisk*,
4. att *tala om varifrån* uppgifterna kommer.

Korta ned texten

I kapitel 2 bearbetade vi en text genom att leta efter *huvudpunkter* och stryka under dem. De första stegen i referatarbetet är desamma. Låt oss studera hur ett referat av en text om litteratur kan se ut. Originaltexten består av 140 ord, huvudpunkterna är understrukna:

CHICK LIT

CHIC LIT ÄR litteratur om unga singelkvinnor. Den handlar ofta om modemedvetna, hippa och yrkesarbetande 25–30-åringar i Londons innerstad eller på Manhattan. En chic lit-hjältinna spanar med ena ögat efter veckans sexpartner, med det andra scannar hon omgivningen efter giftasobjekt. De napp hon får beskrivs, analyseras och betygsätts med väninnornas hjälp under dagliga kafésittningar. Dyker någon riktigt intressant upp granskar de honom grundligt under en vinkväll på någon trendrestaurang. Den som sett tv-serien ”Sex and the city” vet vad det handlar om.

Ett annat tema i chic lit är den biologiska klockan. För trettioplus-kvinnan låter den ”tick-tack, tick-tack” och det högre för varje år. Det är dags att hitta en lämplig karl, bygga bo, rugga rede och lägga ägg. Men var finns drömprinsen? Är det den snällträkige grannen, väninnans söte grabb eller den charmige, gifte chefen? Dramat kan börja ...

UTDRAG UR ULF JANSSON (2007) *LITTERATUREN LEVER – MODERNA TIDER*, S. 192–193. LIBER.

Texten om chic lit är redan ganska kortfattad. Det kan vara svårt att se vad som kan väljas bort, ändå är det just det man måste göra. En förkortad version av texten kan se ut så här, 64 ord:

NEDKORTAD VERSION AV TEXTEN "CHIC LIT"

CHIC LIT ÄR litteratur om unga yrkesarbetande singelkvinnor och deras spaning efter lockande partners. Med väninnornas hjälp granskas och betygsätts intressanta män och lämpliga giftasobjekt – ungefär som i tv-serien "Sex and the city". För trettioplus-kvinnan är det bråttom, den biologiska klockan tickar. Men var finns drömprinsen? Är det den snälle grannen, väninnans söte grabb eller den charmige, gifte chefen? Detta är chic lit-böckernas teman.

I den förkortade texten är det detaljer och utvikningar som skalas bort först och kvar blir en stomme av fakta och sakuppgifter.

» UPPGIFT 1

Arbeta i par.

a) Läs följande textbit på 31 ord. Korta ned den till 20 ord. Hjälps åt att pröva olika strykningar tills ni hittar en lösning.

Med språkförmågan är det som med muskler: de måste användas och tränas, annars försvagas de. Och hur tränar man upp språkförmågan? Jo, det finns faktiskt en mirakelmedicin och den heter – läsning.

b) Följande text består av 80 ord. Korta den till cirka 40 ord. (Spara lösningen till uppgift 3.)

En blick på kartan visar att den smala Nildalen på båda sidor omges av ofruktbara öknar. Gränsen mellan öknarna och det område som bevattnas av floden är så skarp, att man bokstavligt talat kan stå med ena foten på grönskande åker, med den andra i död öken.

En period varje år råder högvatten. När det drar sig tillbaka lämnar det kvar ett näringsrikt slam. Det är detta slam – plus jord som vinden för in – som är en grundförutsättning för växtligheten.

UTDRAG UR KURT JOHANSSON (2011) *EGYPTEN – EN GÅVA FRÅN NILEN*. VETAFÖRLAGET. (DET HÄR ÄR ETT KONSTRUERAT EXEMPEL)

» UPPGIFT 2

Ta fram en morgontidning och välj ut en text på cirka 100 ord. Välj någon som har en klar röd tråd, är lite resonerande och inte alltför faktaspäckad – kanske en insändare?

a) Korta ned texten till ungefär halva antalet ord.
b) Byt både original och referat med en studiekamrat. Kan något ytterligare strykas? Fattas något viktigt? Diskutera och jämför era lösningar. (Spara lösningen till uppgift 3.)

Använd egna ord

Ett referat ska skrivas med egna ord, så långt det överhuvudtaget är möjligt. Om man bara upprepar samma formuleringar som i ursprungstexten refererar man faktiskt inte, utan förkortar bara. I värsta fall har man kopierat texten!

Det undviker man enklast genom att först göra som i demonstrationsexemplet om chic lit: stryka under viktiga punkter i texten. Sedan skriver man upp punkterna på ett papper och utgår enbart från huvudpunkterna när referatet ska skrivas. Då är det lättare att frigöra sig från ursprungstextens formuleringar.

» UPPGIFT 3

Återanvänd förkortningen från uppgift 1 eller uppgift 2. Arbeta med att ersätta originaltextens ord med egna formuleringar, så långt det är rimligt och möjligt. (Spara också denna lösning.)

Var saklig och opartisk

Ett referat ska vara sakligt och korrekt. *Sakligt* innebär att man inte lägger till något som inte finns i ursprungstexten och *korrekt* innebär att alla uppgifter är riktigt återgivna. Kravet på saklighet innebär också att man inte får undanhålla några väsentliga fakta, alltså smussla undan dem.

Att ett referat är ofullständigt, dvs. inte tar med *alla fakta*, ligger i dess natur. Men urvalet får inte vara *tendentiöst*, dvs. snedvridet i avsikt att ändra innebörden i det som sägs. Ett exempel: Körskolläraren tycker att du är trafikfarlig för att du just har kört mot rött ljus, kört åt fel håll i en rondell och tvärbromsat rakt framför en cykel. När du själv hemma refererar vad han har sagt säger du bara att ”han gnällde över att jag bromsade lite för tvärt …” Det referatet återger inte de väsentliga punkterna i kritiken som du fick.

Kravet på *opartiskhet* innebär bara, att man inte ska blanda in egna åsikter i ett referat. Läsaren ska inte ens ana vad skribenten själv tycker. Framställningen ska vara helt neutral. Den som ogillar chic lit får inte referera texten ovan genom att ta avstånd från innehållet i den: ”Chic lit kallas en sorts idiotiska böcker för naiva brudar. Där torgförs en gammal unken moral, lika fördomsfull om kvinnornas känsloliv som om männens …”

Ange källor

Man måste alltid ange var man hämtat uppgifterna till ett referat. Läsaren ska kunna leta fram originaltexten och själv läsa den. Ibland vill han kanske kontrollera att referatet är korrekt. Därför är källhänvisningar viktiga. Vanligen

anges källan i början av ett referat. Men man kan också låta några intressanta fakta komma först och därefter ange sin källa. Låt oss studera två exempel:

> I *Litteraturen lever – Moderna tider* (Jansson 2007) sammanfattas några teman i den litteraturgenre som kallas chic lit.

> En genre inom litteraturen som ständigt finner nya läsare är chic lit. Böckerna handlar om singelkvinnors nöjesliv och jakt på lämpliga giftasobjekt. I *Litteraturen lever – Moderna tider* (Jansson 2007) diskuteras den kort …

Om man refererar ett avsnitt ur en bok ska alltid *författare*, *boktitel* och *utgivningsår* anges.

Om man refererar en artikel ur en tidskrift ska *årgång* och *nummer* anges:

> Tidskriften Litteratursoffan kastar sig i sitt senaste nummer (2012:2) in i debatten om den kvinnolitteratur som kalls chic lit.

Läs om källförteckningar i kap. 29, Rapport.

Referatmarkeringar och citat

I referat kan man då och då behöva påminna läsarna om att de läser ett referat, inte originaltexten. Då använder man *referatmarkeringar*, dvs. ord som visar att orden är någon annans:

> I Litteratursoffans senaste nummer *hävdar* Wedberg att debatten om chic lit har gått över styr. Hon *påminner* särskilt *om* att bokbranschen alltid varit duktig på att nischa in sin underhållningslitteratur på olika åldersgrupper och deras skilda behov av förströelse blandad med allvar. Hon *pekar* särskilt *på* det faktum att …

En särskilt viktig funktion har referatmarkeringar när referatet bara är en del av en text där man för övrigt driver sina egna synpunkter, t.ex. i en debattartikel:

> Äntligen har vi fått en debatt om chic lit! Jag har aldrig begripit varför man har diskuterat den så lite – den når ju så många. Men Unni Wedberg är alltför förstående – detta är vad man förr kallade ”smutslitteratur”. Den försvårar kampen för jämlikhet. När hon i sin senaste artikel (Litteratursoffan 2012:2) *försäkrar* att chic lit är harmlös blir jag arg. Hon *framhäver* genrens igenkänningsfaktor och *betonar* att den handlar om verkliga problem. Men jag vill *påpeka* att …

Man behöver alltså referatmarkeringar för att läsaren alltid ska vara klar över vem som anser vad. När man använder flera referatmarkeringar bör man försöka variera sina uttryck. Som alternativ till *påpekar* kan man tänka sig verben i rutan:

anser	understryker	påminner om	gör gällande
menar	förklarar	framhäver	insisterar
tycker	diskuterar	betonar	meddelar
påstår	belyser	försäkrar	berättar
hävdar	utreder	påtalar	

Tänk dock på att verbet *påstår* har en dubbel betydelse. Det kan ha samma neutrala betydelse som *påpekar*, men det kan också betyda att den vi refererar har missuppfattat något:

Jansson påstår att den biologiska klockan låter ”tick-tack”, men han har fel.

» UPPGIFT 4

För in källangivelse och minst en referatmarkering i ditt referat från uppgift 3.

När man finner särskilt välskrivna eller fyndiga formuleringar i en text vill man kanske *citera* dem direkt. Då gäller att:

- allt som citeras ska stå inom citattecken,
- allt ska återges *exakt* som det står.

Se även kap. 11 om parenteser och citattecken.

Att citat alltid ska vara ordagranna är särskilt viktigt. Något sådant som ”ungefärliga citat” finns inte, det kallas citatförfalskning. Vill man inte citera exakt så får man referera istället.

Tumregler för referat och citat

TUMREGLER FÖR REFERAT OCH CITAT

1 **skumläs texten:** Skaffa överblick och fånga in huvudtanken.
2 **läs med pennan i hand:** Vad är det väsentligaste? Stryk under alla sådana huvudpunkter.
3 **använd egna ord:** Utgå (enbart) från huvudpunkterna. Gör hela, egna meningar av dem. Foga samman meningarna till en begriplig och sammanhängande text.
4 **var saklig och opartisk:** Rensa bort eventuella egna åsikter eller synsätt.
5 **ange källan:** Ange datum/årtal och nummer för tidningar och tidskrifter. Ange författarnamn, titel och utgivningsår för böcker.
6 **använd referatmarkeringar**
7 **citera alltid exakt:** Det finns inga ”ungefärliga citat”.

» UPPGIFT 5

Förkorta textutdraget om James Bond, från nuvarande 165 ord till 75–100 ord. Använd ett neutralt refererande språk och undvik att bli för faktaspäckad. Tillämpa alla referatregler – och ange källa så smidigt som möjligt.

”My name is Bond. James Bond.”

Med Ian Flemings (1908–1964) skrönor om brittiska Secret Service och dess stjärnagent skapas den mest livskraftiga agentmyten av alla. Det hela började med *Casino Royale* (1953) och fortsatte i ytterligare elva böcker med precis samma uppläggning, skurktyper, hot och miljöer. Centralfigur är James Bond, välskräddad och hårdtränad, med sexuell aptit som en svulten räv, lika hemtam i världspolitikens irrgångar som i casinosalongerna i Monte Carlo. På sin odyssé genom världens exklusiva nöjespalats och hotellsviter omger han sig med de häftigaste bilarna, de dyraste drinkarna och de raffigaste kvinnorna. Genom Bond bjuds läsarna in i denna gyllene värld: vi får sitta med vid baccaratpartier i miljonklassen, kan sippa Dom Perignon -57 på sängkanten och attackera fienden med de senaste tekniska leksakerna. Bondböckerna är moderna sagor för unga män och agent 007 själv en det kalla krigets motsvarighet till medeltidens ljusriddare, som med mod i barm stormar Mörkrets näste, omintetgör hotet mot den Goda världsordningen och befriar den fångna prinsessan.

JANSSON-LEVANDER (2002) *LITTERATUREN – EPOKER OCH DIKTARE*, S. 464. ALMQVIST & WIKSELL.

26. REFERAT

UPPGIFT 1

FÖRSLAG:

a) Precis som med muskler försvagas språkförmågan om den inte används och tränas. Mirakelmedicin finns och den heter läsning. (18 ord)

b) Nildalen är smal och omgiven av ofruktbara öknar. Gränsen mellan öken och grönskande åker är skarp: man kan faktiskt stå med en fot i varje. Flodens årliga högvatten lämnar ett näringsrikt slam som är en av grundförutsättningarna för växtligheten. (39 ord)

UPPGIFT 3

Förslag till omarbetning av UPPGIFT 1 b):

Nildalen är smal och inringas av öken. Gränsen mellan öken och åker är så precis att man kan stå med ett ben i varje. Det årliga högvattnet lämnar ett näringsrikt slam som är själva förutsättningen för odling.

UPPGIFT 4

FÖRSLAG:

Nildalen är smal och inringas av öken. Gränsen mellan öken och åker är så precis att man kan stå med ett ben i varje *försäkrar* Kurt Johansson i *Egypten – en gåva*

UPPGIFT 5

FÖRSLAG, bestående av 89 ord:

Med historierna om brittiske James Bond skapar engelsmannen Ian Fleming (1908–1964) den mest livskraftiga agentmyten av alla. Det hävdar Jansson–Levander i sin *Litteraturen – Epoker och diktare* (2002). I 12 likartade böcker tar den välklädde och topptränade Bond med läsarna in i maktens korridorer och ut till världens exklusiva nöjespalats, alltid omgiven av häftiga bilar och ”raffiga” kvinnor. Bondböckerna är, menar Jansson–Levander, moderna sagor för unga män och Bond en slags riddare som ”stormar Mörkrets näste, omintetgör hotet mot den Goda världsordningen och befriar den fångna prinsessan” (s. 464).